



## MEHNAT BOZORI VA BANDLIK MUAMMOLARI

*Ismatova Farzona Navruz qizi*

*Navoiy Innovatsiyalar Universiteti*

*Iqtisodiyot yo'nalishi 1-kurs talabasi*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada mehnat bozori tushunchasi, uning shakllanishi va rivojlanish jarayonlari hamda bandlik muammolarining iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari tahlil qilinadi. Mehnat bozori iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklifning o'zaro muvozanatini ta'minlashga xizmat qiladi. Maqolada bandlik darajasiga ta'sir etuvchi omillar, jumladan demografik o'sish, iqtisodiy islohotlar, texnologik taraqqiyot hamda ta'lim tizimining rivojlanishi kabi masalalar yoritib berilgan. Shuningdek, ishsizlikning turlari, uning kelib chiqish sabablari va iqtisodiyotga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Bandlikni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va mehnat bozorida samarali siyosat yuritishning ahamiyati ham alohida ko'rib chiqiladi. Maqolada mehnat bozorini rivojlantirish orqali aholining turmush darajasini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash masalalariga ham e'tibor qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** mehnat bozori, bandlik, ishsizlik, ishchi kuchi, talab va taklif, iqtisodiy rivojlanish, mehnat resurslari, ish o'rinlari, bandlik siyosati, iqtisodiy barqarorlik.

### **Kirish**

Hozirgi kunda mehnat bozori va bandlik masalalari har bir mamlakat iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadigan dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Mehnat bozori jamiyatda mavjud mehnat resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlaydigan iqtisodiy mexanizm bo'lib, unda ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklif o'zaro muvozanatlashadi. Ushbu jarayon iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, ishlab chiqarish samaradorligining oshishi hamda aholining turmush darajasining yaxshilanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli mehnat bozorining samarali faoliyat yuritishi va bandlik darajasining yuqori bo'lishi har qanday davlatning



iqtisodiy siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnat bozori iqtisodiy tizimning ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ladi. U ish beruvchilar va ish izlovchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni tartibga soladi hamda ishchi kuchining taqsimlanishiga xizmat qiladi. Mehnat bozorida ishchi kuchining harakati, ya'ni ishga joylashish, ish o'zgartirish yoki vaqtincha ishsizlik kabi jarayonlar sodir bo'ladi. Bu jarayonlar esa iqtisodiyotdagi o'zgarishlar, ishlab chiqarish hajmi, texnologik yangilanishlar hamda demografik omillar bilan chambarchas bog'liqdir. Aholi sonining ortib borishi, urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi va yangi kasb hamda mutaxassisliklarga bo'lgan ehtiyojning paydo bo'lishi mehnat bozorida yangi vazifalarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, yoshlar bandligini ta'minlash, ularni zamonaviy kasb-hunarlariga o'rgatish hamda malakali kadrlar tayyorlash bugungi kunning muhim masalalaridan biri hisoblanadi. Agar mehnat resurslaridan samarali foydalanilmasa, bu ishsizlik darajasining oshishiga, ijtimoiy muammolarning kuchayishiga va iqtisodiy rivojlanish sur'atlarining sekinlashishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, ilmiy-texnik taraqqiyot va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi ham mehnat bozoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Yangi texnologiyalar ayrim an'anaviy kasblarning qisqarishiga sabab bo'lsa, boshqa tomondan yangi kasb va faoliyat turlarining paydo bo'lishiga zamin yaratmoqda. Shu sababli zamonaviy mehnat bozori sharoitida ishchi kuchining bilim va malakasi, kasbiy tayyorgarligi hamda moslashuvchanligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, mehnat bozori va bandlik muammolarini o'rganish, ularning kelib chiqish sabablari va yechimlarini tahlil qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur maqolada mehnat bozorining mohiyati, bandlik masalalari, ishsizlikning sabablari hamda mehnat resurslaridan samarali foydalanish yo'llari keng yoritib beriladi.

Mehnat bozori iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, unda ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklif o'zaro uyg'unlashadi. Mehnat bozori orqali aholi o'z mehnat qobiliyatini sotadi, ish beruvchilar esa ishlab chiqarish jarayonini tashkil etish uchun zarur bo'lgan ishchi kuchini jalb etadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida



mehnat bozori erkin iqtisodiy munosabatlarga asoslanadi va unda ishchi kuchining qiymati, ya'ni ish haqi talab va taklifga qarab shakllanadi. Shu sababli mehnat bozori mamlakat iqtisodiyotining rivojlanish darajasi, ishlab chiqarish hajmi va iqtisodiy siyosat bilan bevosita bog'liqdir. Mehnat bozorining shakllanishi va rivojlanishida mehnat resurslari muhim rol o'ynaydi. Mehnat resurslari deganda mehnat faoliyatida qatnashish qobiliyatiga ega bo'lgan aholining bir qismi tushuniladi. Bu resurslardan samarali foydalanish iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Agar mehnat resurslari to'g'ri taqsimlanmasa yoki ulardan samarali foydalanilmasa, iqtisodiyotda ishsizlik muammosi yuzaga keladi. Shuning uchun davlat tomonidan mehnat bozorini tartibga solish, ish o'rinlari yaratish va aholining bandligini ta'minlashga qaratilgan siyosat yuritilishi zarur. Bandlik masalasi har bir davlat uchun muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalardan biridir. Aholining bandligi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki fuqarolarning turmush darajasi va farovonligiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Agar aholi bandligi yuqori bo'lsa, jamiyatda ijtimoiy barqarorlik mustahkamlanadi, kambag'allik darajasi kamayadi va iqtisodiy rivojlanish sur'atlari ortadi. Shu sababli davlatlar tomonidan bandlik siyosatini rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va aholini kasb-hunar bilan ta'minlash muhim vazifa hisoblanadi. Mehnat bozorida uchraydigan muhim muammolardan biri bu ishsizlik hisoblanadi. Ishsizlik – bu mehnat qilish qobiliyatiga ega bo'lgan, ammo ish topa olmayotgan aholi qatlamining mavjudligidir. Ishsizlik turli sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin. Masalan, iqtisodiy inqiroz, ishlab chiqarish hajmining qisqarishi, texnologik o'zgarishlar yoki mehnat bozoridagi talab va taklif o'rtasidagi nomutanosiblik ishsizlikni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, ayrim hollarda aholining kasbiy malakasi mehnat bozoridagi talabga mos kelmasligi ham ishsizlik darajasining oshishiga sabab bo'ladi. Zamonaviy sharoitda ilmiy-texnik taraqqiyot ham mehnat bozoriga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Texnologiyalarning rivojlanishi ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirishga olib kelmoqda. Bu esa ayrim an'anaviy kasblarga bo'lgan ehtiyojning kamayishiga sabab bo'lmoqda. Shu bilan birga, yangi texnologiyalar yangi kasb va mutaxassisliklarning paydo bo'lishiga ham zamin yaratmoqda. Shuning uchun ham



zamonaviy mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lish uchun ishchi kuchi doimiy ravishda o'z bilim va malakasini oshirib borishi zarur. Mehnat bozorida yoshlar bandligi ham alohida ahamiyatga ega. Yoshlar kelajakda iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Ularni ish bilan ta'minlash, kasbiy tayyorgarligini oshirish va tadbirkorlik faoliyatiga jalb qilish orqali mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shish mumkin. Shu sababli ko'plab davlatlarda yoshlar bandligini ta'minlashga qaratilgan maxsus dasturlar, imtiyozlar va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ishlab chiqilmoqda. Bundan tashqari, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish ham bandlik muammolarini hal etishda muhim omil hisoblanadi. Kichik biznes subyektlari yangi ish o'rinlarini yaratish, aholi daromadlarini oshirish hamda iqtisodiyotda raqobat muhitini kuchaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, xizmat ko'rsatish sohasi, savdo, ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi tarmoqlarida kichik biznesning rivojlanishi aholi bandligini oshirishda katta rol o'ynaydi. Mehnat bozorini rivojlantirishda ta'lim tizimining o'rni ham juda katta. Zamonaviy iqtisodiyotda yuqori malakali va bilimli kadrlar talab etiladi. Shu sababli ta'lim muassasalarida mehnat bozori talablariga mos mutaxassislar tayyorlash muhim vazifalardan biridir. Kasb-hunar ta'limini rivojlantirish, amaliy ko'nikmalarni oshirish va yoshlarni zamonaviy kasblarga o'qitish orqali bandlik muammolarini kamaytirish mumkin. Shunday qilib, mehnat bozori va bandlik masalalari iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mehnat resurslaridan samarali foydalanish, yangi ish o'rinlari yaratish, aholini kasb-hunar bilan ta'minlash hamda mehnat bozorini tartibga solish orqali bandlik darajasini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mumkin.

## **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, mehnat bozori va bandlik masalalari har qanday mamlakat iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Mehnat bozori orqali ishchi kuchining taqsimlanishi, ish o'rinlarining yaratilishi va aholining iqtisodiy faolligi ta'minlanadi. Uning samarali faoliyat yuritishi iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga, ishlab chiqarish hajmining oshishiga hamda aholining turmush darajasining yaxshilanishiga xizmat qiladi. Bandlik darajasining yuqori bo'lishi



jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi, aholi daromadlarini oshiradi va kambag'allik darajasini kamaytiradi. Aksincha, ishsizlik darajasining ortishi iqtisodiy muammolarni keltirib chiqarib, jamiyatda ijtimoiy keskinlikka sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli mehnat bozorini samarali tartibga solish, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholining bandligini oshirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, zamonaviy sharoitda ilmiy-texnik taraqqiyot, raqamli texnologiyalar va iqtisodiy o'zgarishlar mehnat bozoriga yangi talablarni qo'yimoqda. Shu bois mehnat resurslarining bilim va malakasini oshirish, yoshlarni kasb-hunarga o'rgatish hamda tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash bandlik muammolarini hal etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, mehnat bozorini rivojlantirish, bandlik siyosatini takomillashtirish va mehnat resurslaridan samarali foydalanish orqali iqtisodiy o'sishga erishish, aholining farovonligini oshirish hamda jamiyatda barqaror rivojlanishni ta'minlash mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Adam Smith. *Xalqlar boyligining tabiati va sabablari to'g'risida tadqiqot*. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2010.
2. David Ricardo. *Siyosiy iqtisod va soliqqa tortish tamoyillari*. – Moskva: Ekonomika nashriyoti, 2005.
3. Abdurahmon Vahobov. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2016.
4. Shavkat Mirziyoyev. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi. *Mehnat bozori va bandlik ko'rsatkichlari bo'yicha rasmiy ma'lumotlar*. – Toshkent, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. *O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari*. – Toshkent, 2023.